

DOI: 10.31648/kpp.11277

Anna Opar

ORCID: 0000-0001-9781-178X

Uczelnia Państwowa im. Jana Grodka w Sanoku

aopar@up-sanok.edu.pl

Historia praw autorskich. Ustawa o ochronie praw autorskich z dnia 29 marca 1926 r.

Wstęp

Prawo autorskie stanowi fundament prawnej ochrony twórców. Reguluje prawa i obowiązki zarówno autorów, zapewniając twórcom kontrolę nad wykorzystaniem ich prac oraz sposób osiągania korzyści materialnych, jak i osób korzystających z ich dorobku. Rozwój Internetu i technologii komunikacyjnych powoduje, że kwestie związane z prawem autorskim stają się coraz bardziej złożone, stąd znajomość ich zasad i regulacji z jednej strony sprzyja uniknięciu sporów i konfliktów prawnych, zaś z drugiej pozwala zapewnić należytą ochronę intelektualną.

Historia tworzenia praw autorskich

Wynalezienie druku przez Jana Gutenberga w 1450 r. było przełomem dla kształtowania się praw autorskich, bowiem technika ta umożliwiła sprawne odtwarzanie i powielanie dzieł pisanych. Stosowany do tej pory sposób kopiowania ksiąg, polegający na ręcznym ich przepisywaniu, powodował, że powstałe w ten sposób egzemplarze mogły różnić się od oryginału. Przyjmuje się podział na cztery okresy powstawania i rozwoju prawa autorskiego:

- XV–XVIII w., określane jako czas przywilejów drukarskich;
- lata 1710–1888, tj. czas ustawodawstw narodowych;
- od 1886 r. do XX w. – czas internacjonalizacji praw autorskich majątkowych;
- po 1994 r. – okres globalizacji¹.

¹ *Prawo autorskie – fundamenty ochrony twórczości*, <https://szkoleniawec.pl/prawo-autorskie-fundamenty-ochrony-tworczosci/> (data dostępu: 1.12.2024).

W połowie XV w. drukarze-nakładcy zaczęli domagać się przywilejów w celu ochrony swoich interesów i zapewnienia monopolu na zysk, ponieważ druk był bardzo kosztowny i dopiero zapewnienie korzyści materialnych skłoniło ich do podjęcia tego przedsięwzięcia. Pierwsze przywileje nadawane były drukarzom w Republice Weneckiej, we Francji, w Niemczech i w Anglii. Pierwszy polski przywilej w tym zakresie został udzielony w 1494 r. przez kard. Fryderyka Jagiellończyka na rzecz Johanna Hallera – norymberskiego uczonego drukarza i księgarza, który w 1505 r. założył pierwszą drukarnię w Krakowie. Na podstawie tego przywileju J. Haller posiadał wyłączne prawo do wydawania i sprzedaży na terenie Rzeczypospolitej mszałów krakowskich, których autorem był Jerzy Stuchś.²

Jednym z pierwszych istotnych praw na rzecz ochrony twórców była uchwała wydana w 1525 r. przez Radę Miasta Norymbergi. Na podstawie tej uchwały, która powstała pod naciskiem Marcina Lutra, koniecznością stało się oznaczanie nazwisk autorów na wydrukowanych dziełach. Prawo autora do oznaczania swoich utworów do dziś stanowi podstawową zasadę ochrony własności intelektualnej³.

Wraz z rozwojem druku funkcje produkcji i dystrybucji książek zostały rozdzielone. Oficyny wydawnicze posiadały księgarnie, w których sprzedawały wydawnictwa własne i drukowane gdzie indziej. Kolejny przełom w tworzeniu praw autorskich nastąpił w XVI w., kiedy zaczęto uzależniać przywileje księgarzy od zgody autora na publikację konkretnego tytułu. W Wenecji, na mocy rozporządzenia z 1544 r., zakazano wydawania książek bez zgody ich twórców. W 1557 r. królowa Maria I ustanowiła system licencyjny, powierzając kontrolę nad drukiem księgarniom Livery Company⁴. Przywileje przyznawane księgarzom zawierały zwykle: powód ich udzielenia, zakres terytorialny i czasowy, często wymogi techniczne dotyczące jakości papieru i ceny publikacji oraz termin ochrony – określony w konkretnych latach lub dożywotnio⁵.

Kolejnym istotnym wydarzeniem było uchwalenie w 1710 r. w Anglii statutu Królowej Anny (ang. *Statute of Anne*). Ustawa ta przyznawała prawa autorskie bezpośrednio autorom; tylko twórcy mieli wyłączne prawa do kopiowania swoich dzieł przez określony czas, po tym okresie dzieło wchodziło do domeny publicznej. Ustawa gwarantowała więc wszystkim wydanym utworom 40-letni okres ochrony praw autorskich, odnawialny jednokrotnie, o ile autor nadal żył. Utwory opublikowane przed rokiem 1710 były na mocy statutu chronione przez okres następnych 21 lat.

We Francji w 1777 r. Ludwik XVI wydał 6 ordonansów w zakresie nowych zasad drukowania i publikowania. Kolejne francuskie ustawy doby rewolucji z 1791 r. i 1793 r. dotyczyły wystawiania dzieł w teatrze oraz prawa obrotu dzieł i prawa do nich⁶.

² P. Kowalewicz, *Jak księgarze dali początek prawu autorskiemu*, <https://www.legalnakultura.pl/pl/prawo-w-kulturze/prawo-w-praktyce/news/3547,jak-ksiegarze-dali-poczatek-prawu-autorskiemu#gsc.tab=0> (data dostępu: 1.12.2024).

³ Ibidem.

⁴ D. Sawicki, *Prawa autorskie – czym są i co trzeba o nich wiedzieć?*, <https://cyrekdigital.com/pl/baza-wiedzy/prawa-autorskie/> (data dostępu: 1.12.2024).

⁵ P. Kowalewicz, op. cit.

⁶ D. Sawicki, op. cit.

Rozwój technologii komunikacyjnych i międzynarodowego handlu w XIX w. spowodowały konieczność ujednolicenia prawa autorskiego na poziomie międzynarodowym, bowiem utwory powstałe w jednym kraju i chronione w nim prawem autorskim nie były chronione żadnymi prawami w innych krajach. Umowa międzynarodowa, tj. konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych (zwana też konwencją berneńską), zawarta w Bernie 9 września 1886 r., była pierwszą umową w sprawie respektowania praw autorskich między suwerennymi krajami. Konwencja ta została oparta na dwóch podstawowych zasadach:

- zasadzie minimum ochrony – sygnatariusze musieli zapewnić w krajowym prawie wewnętrznym przynajmniej taką ochronę praw autorskich, jaką przewidują postanowienia konwencji,
- zasadzie asymilacji – twórca z innego kraju ma być traktowany na równi z obywatelami danego kraju członkowskiego.

Minimalny czas trwania ochrony przyznanej konwencją obejmował życie autora i kolejnych 50 lat po jego śmierci. W każdym wypadku okres trwania ochrony miał być regulowany przez prawo tego państwa, w którym żądało się ochrony. Jeżeli jednak ustawodawstwo tego państwa nie stanowiło inaczej, czas ten nie był dłuższy od okresu ustalonego w państwie pochodzenia dzieła. Zgodnie z konwencją ochrona praw autorskich była automatyczna, nie była wymagana żadna rejestracja ani umieszczanie noty o prawach autorskich czy też znaczka ©⁷.

Rozwój nowych mediów i technologii w XX w. powodował, że prawo autorskie ewoluowało. Wejście na rynek nagrań dźwiękowych, filmów, mediów cyfrowych, w tym społecznościowych, wymusiło konieczność aktualizacji przepisów w zakresie prawa autorskiego. W 1996 r. Światowa Organizacja Własności Intelektualnej (ang. *World Intellectual Property Organization* – WIPO) przyjęła traktat o prawie autorskim, który dostosowywał prawa autorskie do zmian związanych z cyfryzacją i rozwojem Internetu⁸.

Prawo autorskie w Polsce – ustawa o prawie autorskim z dnia 29 marca 1926 r.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. pojawił się problem funkcjonowania różnych przepisów prawnych dotyczących praw autorskich, zależnie od terytorium zaboru. Na terenie byłego zaboru rosyjskiego obowiązywała ustawa o prawie autorskim z dnia 20 marca 1911 r., w byłym zaborze austriackim – ustawa o prawie autorskim do utworów literackich, sztuki i fotografii z dnia 26 grudnia 1895 r., natomiast na terenie Spisza i Orawy – węgierska ustawa o prawie autorskim z dnia 26 kwietnia 1884 r. Na obszarze byłego zaboru pruskiego obowiązywały: ustawa

⁷ Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 r., przejęta w Berlinie dnia 13 listopada 1908 r. i w Rzymie dnia 2 czerwca 1928 r., ratyfikowana zgodnie z ustawą z dnia 5 marca 1934 r. (Dz.U. z 1935 r., Nr 84, poz. 515).

⁸ D. Sawicki, op. cit.,

o prawie autorskim do utworów literackich i muzycznych z dnia 19 czerwca 1901 r., ustawa o prawie wydawniczym z dnia 19 czerwca 1901 r. oraz ustawa z dnia 9 stycznia 1907 r. o prawie autorskim do utworów sztuk plastycznych i fotograficznych⁹.

Proces ujednolicenia praw autorskich podjęty został szybko. Już 13 grudnia 1918 r. Tymczasowy Naczelnik Państwa wydał dekret o Urzędzie Patentowym, zaś 4 lutego 1919 r. uchwalone zostały kolejne dekrety: o patentach na wynalazki, o ochronie wzorów rysunkowych i modeli oraz o ochronie znaków towarowych. Dekrety te oparte były na projektach dr. Mariana Kryzana. Na potrzebę ujednolicenia praw autorskich zwracał uwagę prof. Alfons Parczewski w listopadzie 1919 r. Niedługo później, 28 stycznia 1920 r. rząd polski podpisał konwencję berneńską¹⁰. W marcu 1920 r. Ministerstwo Sztuki i Kultury zwróciło się do profesora prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego Fryderyka Zolla z propozycją przygotowania projektu nowej ustawy. Uczonemu opracowanie takiego projektu zleciła także Sekcja Prawa Cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej, wyznaczając jako koreferenta, czyli referenta przedstawiającego uzupełnienie lub polemikę z przedstawionym wcześniej referatem, adwokata i sędziego Sądu Najwyższego Jana Jakuba Litauera¹¹. Na posiedzeniach sekcji w dniach 15 i 16 maja 1920 r. opracowany przez F. Zolla projekt *Zasad* oraz opinia J.J. Litauera stały się przedmiotem obrad. W tym samym miesiącu kwestia kodyfikacji prawa autorskiego została poruszona w trakcie Zjazdu Związku Zawodowego Literatów Polskich w Warszawie. W oparciu o *Zasady*, referat Litauera i ustalenia Komisji Kodyfikacyjnej F. Zoll opracował projekt ustawy o prawie autorskim, który został przedstawiony do konsultacji Zenonowi Franciszkowi Przesmyckiemu, który jako koreferent był konsultantem prezydium Sekcji Prawa Cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej¹². Projekt, który liczył 76 artykułów, po nieznacznych poprawkach został w czerwcu 1920 r. wydrukowany przez Ministerstwo Sztuki i Kultury. Swoje uwagi do projektu zgłosiła Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie, Koło Architektów w Warszawie, Zarząd Związku Zawodowego Literatów Polskich, a także komisja powołana przez Zarząd Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie oraz prof. Stanisław Wróblewski z Uniwersytetu Jagiellońskiego, będący prezesem Najwyższej Izby Kontroli i członkiem Sekcji Prawa Cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej. Ta na posiedzeniu w grudniu 1920 r. podjęła uchwałę o przyjęciu 6 zasad i zwróciła się o weryfikację do Sekcji Prawa Karnego, czego efektem było opracowanie przez prof. Edmunda Krzymuskiego projektu przepisów karnych dla ochrony prawa autorskiego, a autorem ostatecznej redakcji przepisów, złożonej z 8 artykułów, był Juliusz Makarewicz. W czerwcu 1921 r. uwagi do projektu w formie uchwały złożyło Walne Zgromadzenie Członków Akademii Umiejętności w Krakowie, swoje postulaty zgłosiła także sekcja autorów wydawnictw szkolnych i pomocy naukowych działająca przy Towarzystwie Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych. W grudniu 1921 r. odbyło się w Krakowie ponowne posiedzenie Sekcji Prawa Cywilnego, na którym powołano

⁹J. Słyszewska, *Ochrona praw twórców w świetle ustawy o prawie autorskim z 29 marca 1926 roku*, „Civitas et Lex” 2020, nr 2(26), s. 43.

¹⁰P. Dąbrowski, *Geneza ustawy o prawie autorskim z 29 marca 1926 roku*, „Studia Iuridica Torunensia” 2010, t. VII, s. 69.

¹¹Ibidem, s. 70–71.

¹²Ibidem, s. 75–76.

subkomitet dla prawa autorskiego pod przewodnictwem S. Wróblewskiego. Na kolejnych posiedzeniach w 1922 r., po trzech czytaniach, przyjęto projekt ustawy o prawie autorskim uwzględniający projekt Zolla, opinie Parczewskiego, Krzymuskiego, Makarewicza, ekspertyzy oraz uwagi Litauera. W tym samym roku odbyło się posiedzenie Sekcji Prawa Cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej pod przewodnictwem Władysława Leopolda Jaworskiego, na którym debatowano nad ustaleniami subkomitetu, przyjęto również rezolucję, by do Sejmu wraz z projektem ustawy skierować ustawę dodatkową o powołaniu przy Ministerstwie Wyznań i Oświecenia Publicznego instytucji skarbu narodowego, literatury, nauki i sztuki. Dopiero 5 marca 1925 r. Antoni Żychliński – minister sprawiedliwości w rządzie Władysława Grabskiego wysłał przygotowany projekt ustawy, jako projekt rządowy, do Sejmu. Projekt rządowy, który w kilku punktach różnił się od projektu Komisji Kodyfikacyjnej, został skierowany do Komisji Prawniczej Sejmu, a na sprawozdawcę wybrano posła prof. Władysława Konopczyńskiego. W czerwcu 1925 r. komisja przyjęła w swoim sprawozdaniu liczne zmiany do projektu, łącznie w 29 artykułach. Nad projektem debatowano także na posiedzeniu Sejmu w grudniu 1925 r. Po przyjęciu projektu, w pierwszym i w drugim czytaniu, w brzmieniu proponowanym przez Komisję Prawniczą, został on przesłany do Senatu i Senackiej Komisji Prawniczej, gdzie sprawozdawcą został senator Ignacy Baliński. 29 marca 1926 r. na posiedzeniu Sejmu przyjęto poprawki redakcyjne i stylistyczne proponowane przez Senat, odrzucono zaś zmiany *ad meritum* i ostatecznie ustawa została przyjęta i ogłoszona w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z 14 maja 1926 r. jako ustawa o prawie autorskim z dnia 29 marca 1926 r.¹³

Rzeczona ustawa była kilkakrotnie nowelizowana, co wynikało z konieczności dopracowań pewnych sformułowań, usunięcia luk, na które wskazywała praktyka sądowa i skargi twórców napływające do Polskiego Towarzystwa Ochrony Prawa Autorskiego, a także konieczności dostosowania jej do nowego Kodeksu karnego, Kodeksu postępowania cywilnego czy tekstu konwencji berneńskiej zmodyfikowanego w 1928 r. Znowelizowana ustawa z 1926 r. obowiązywała do 31 lipca 1952 r., tj. do czasu wejścia w życie ustawy z dnia 10 lipca 1952 r. o prawie autorskim¹⁴.

Zakończenie

Prawo autorskie reguluje prawa i obowiązki zarówno autorów, jak i osób korzystających z ich dorobku. Polska ustawa z 1926 r., będąca w przeważającej mierze zasługą Fryderyka Zolla, była regulacją w ówczesnych czasach nowoczesną, opartą nie tylko na osiągnięciach prawa obcego, ale także na rozwiązaniach własnych, o oryginalnym charakterze pod względem merytorycznym i konstrukcyjnym. Głównymi jej atutami było przejrzyste i szerokie zdefiniowanie przedmiotu prawa autorskiego oraz dualistyczny model ochrony praw autorskich.

¹³Ustawa z dnia 29 marca 1926 r. o prawie autorskim (Dz.U. z 1926 r., Nr 48, poz. 286). Zob. też ibidem, s. 87–88.

¹⁴J. Słyszewska, op. cit., s. 46.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Dąbrowski P., *Geneza ustawy o prawie autorskim z 29 marca 1926 roku*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2010, t. VII.
- Słyszewska J., *Ochrona praw twórców w świetle ustawy o prawie autorskim z 29 marca 1926 roku*, „Civitas et Lex” 2020, nr 2(26).

Akty prawne

- Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 r., przejrzana w Berlinie dnia 13 listopada 1908 r. i w Rzymie dnia 2 czerwca 1928 r., ratyfikowana zgodnie z ustawą z dnia 5 marca 1934 r. (Dz.U. z 1935 r., Nr 84, poz. 515).
- Ustawa z dnia 29 marca 1926 r. o prawie autorskim (Dz.U. z 1926 r., Nr 48, poz. 286).

Źródła internetowe

- Kowalewicz P., *Jak księgarze dali początek prawu autorskiemu*, <https://www.legalnakultura.pl/pl/prawo-w-kulturze/prawo-w-praktyce/news/3547,jak-ksiegarze-dali-poczaitek-prawu-autorskiemu#gsc.tab=0>.
- Prawo autorskie – fundamenty ochrony twórczości*, <https://szkoleniawec.pl/prawo-autorskie-fundamenty-ochrony-tworczosci/>.
- Sawicki D., *Prawa autorskie – czym są i co trzeba o nich wiedzieć?*, <https://cyrekdigital.com/pl/baza-wiedzy/prawa-autorskie/>.

Copyright history. Copyright protection Act of March 29, 1926

Summary

Copyright is the foundation of the legal protection of authors. The invention of printing by Johannes Guttenberg in 1450 was a breakthrough in the process of shaping copyright, because this technique enabled the efficient reproduction and duplication of written works. With the development of printing, the functions of book production and distribution were separated. The next breakthrough in the creation of copyright occurred in the 16th century, when the privileges of booksellers began to be dependent on the author's consent to publish a specific title. The development of communication technologies and international trade in the 19th century made it necessary to unify

copyright law at the international level. The Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (also known as the Berne Convention) concluded in Bern on September 9, 1886, was the first agreement on respecting copyright between sovereign countries. After Poland regained independence in 1918 the problem of the functioning of different legal provisions concerning copyrights appeared, depending on the territory of the partition. The draft of the Copyright Act of 29 March 1929 was developed by Fryderyk Zoll. Work on its unification lasted over seven years, and was conducted mainly in the Civil Law Section of the Codification Commission established in 1919. The Act was a modern regulation for those times, based not only on the achievements of foreign law but also on its own solutions, of an original nature in terms of content and construction.

Keywords: copyright, Act of 29 March 1926